

Historia filozofii polskiej

Wykład 3.

Myśl polityczna i społeczna. Problemy
Kościoła i Państwa

Dr Magdalena Płotka

Stanisław ze Skarbimierza jako publicysta i uczony

- Jedynym traktatem naukowym Stanisława z teologii jest *Determinatio* przeciwko Wiklefowi i Husowi w związku z ich potępieniem.
- Miano publicysty można nadać Stanisławowi dzięki około 500 jego kazaniom i mowom uniwersyteckim lub skierowanym do kleru
- Mimo że Stanisław jest raczej publicystą niż uczonym, to jednak publicystą wysokiej klasy

Prawo natury

- Drugim punktem odniesienia jest prawo natury: zgodnie z nim życie do zdążanie do wspólnego pożytku;
- Starożytni poganie, idąc za prawem natury miłości do ojczyzny praktykowali cnotę bezinteresowności dla dobra wspólnego nawet wtedy, gdy wymagało się do ofiar heroicznych.
- Wobec tego chrześcijanie, mogą się oprzeć na czymś więcej nie tylko na prawie natury, tym bardziej powinni czynić to samo.

O wojnie sprawiedliwej

- Pięć warunków wojny sprawiedliwej:
- Mogą w niej brać udział tylko osoby świeckie
- Wojna może być godziwie prowadzona bądź dla odzyskania zagrabionych państwu na drodze wojny jego posiadłości, bądź w obronie tych posiadłości
- Celem wojny ma być przywrócenie pokoju, a ona sama ma pozostać tylko ostatecznym środkiem do osiągnięcia tego celu
- Motywy wojny nie mogą być niskie, lecz szlachetne: nie może pchać do niej ani chęć zemsty, ani chciwość zdobyczy, lecz oparta na prawie Bożym miłość i sprawiedliwość
- Wojnę sprawiedliwą winien wspierać autorytet Kościoła, zwłaszcza gdy się ją prowadzi w interesie wiary

Wojna a prawo naturalne

- Jeżeli warunki te zostają spełnione, można się odwołać do ogólniejszej zasady, która wojnę usprawiedliwia.
- Stanisław odnajduje ją w prawie natury. Jest to "prawo zachowania siebie w istnieniu" Prawo to jest powszechne, jest bowiem także prawem istot bezrozumnych
- Wojna sprawiedliwa, którą "ktoś" podejmuje z "pomocą chrześcijan sprzymierzonych z poganami" jest *argumentum crucis* w kazaniu mistrza może być tylko tą jedną wojną, którą Władysław Jagiełło jako król polski podjął w przymierzu z Litwą, gdzie część ludów była jeszcze pogańska i dla jej obrony przeciwko chrześcijańskiemu zakonowi krzyżackiemu.

Publicystyka Pawła Włodkowica

- Pisarstwo Pawła pod względem formy i wystroju erudycyjnego oraz sposobu argumentacji bardziej od kazań Stanisławowych naukowe, bardziej jest jednocześnie nasycone konkretami, a co ważniejsze, w sposób oczywisty powstawało prawie wyłącznie z pozanaukowej i doraźnej potrzeby chwili.
- Nie ma pism akademickich Włodkowica, wszystko co napisał, są to traktaty poczęte z potrzeby natury dyplomatycznej i procesowej.
- Pisma Włodkowica dotyczą wprost sporu polsko-litewskiego z zakonem krzyżackim i jeśli autor formułuje w nich jakąś ogólną doktrynę, czyni to wyraźnie dla rozstrzygnięcia tego sporu.
- Ta doktryna to przede wszystkim doktryna tolerancji religijnej. Wsławiła ona Włodkowica jako prekursora ideałów, które pojawiły się dopiero w XVI wieku

Koncyliaryzm

- Najwyższą władzę w kościele ma nie papież, lecz sobór powszechny (*concillium generale*);
- Utworzony pod koniec XIV i na początku XV wieku w wyniku schizmy zachodniej, rozłamem spowodowanym wyborem dwóch, a potem jeszcze trzech papieży
- Koncyliaryzm wypracował także pewną szczególną koncepcję władzy i pewną szczególną koncepcję kościoła. Obie zakładały mistyczne, ale faktyczne władztwo Chrystusa w kościele - Chrystus jest rzeczywistą i jedyną głową mistycznego ciała, którym jest Kościół - i obie próbowały odróżnić od tego mistycznego aspektu aspekt socjalny i polityczny kościoła.

Polscy koncyliarzyści

- W latach 40-tych XV wieku pisało o koncyliaryzmie aż pięciu mistrzów: Benedykt Hesse, Jakub z Paradyża, Jan Elgot, Wawrzyniec z Raciborza, Tomasz Strzemiński.
- *Tractatus brevior* Benedykta Hessego ma formę scholastycznej kwestii. Tytułowe pytanie brzmi:
"Czy każdy, kto chce być zbawiony, winien być posłuszny przeświątemu soborowi bazylejskiemu oraz papieżowi Feliksowi V, przez ten sobór prawomocnie obranemu i ustanowionemu"?

Podsumowanie

- W okresie całego XV wieku mistrzowie polscy zajmowali się polityczną i społeczną myślą
- Najbardziej interesowali się zagadnieniem relacji państwo-kościół; przyczyną tego zainteresowania było uwikłanie się Polski w konflikt z Krzyżakami
- Do najbardziej aktywnych przedstawicieli filozofów tamtego okresu należeli: Stanisław ze Skarbimierza, Paweł Włodkowic, Jan z Ludziska, Jan Ostroróg, Benedykt Hesse
- Poglądy ich zwarte są w pismach publicystycznych (procesowych i kazaniach), rzadziej w pismach akademickich (wyjątek Benedykt Hesse)
- Tematy podejmowaną przez społeczną i polityczną polską refleksję: wojna sprawiedliwa, prawo naturalne, sprawiedliwość, reforma Kościoła, związek państwa i kościoła, władza polityczna